

ӘӨЖ 327 574.51

ЕУРОПА ЕЛДЕРІНІҢ ЖЕРОРТА ТЕҢІЗІНДЕГІ МҮДДЕЛЕРІ

Мирманова Ардақ Қуандыққызы

mirmanova_a@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар факультетінің 3 курс студенті,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Еуропа елдері мен оңтүстік жерортатеңізі аймағы елдерімен Қарым-қатынастардың дамуы терең тарихқа ие. ЕО серіктес елдеріне Марокко, Алжир, Тунис, Египет, Ливан, Сирия, Израиль, Түркия, Иордания, Палестина ұлттық автономиясы (ПНА), ал ЕО-ға кіргенге дейін – Кипр және Мальта жатады. Ливия мен Мавритания бақылаушылар мәртебесіне ие болды, ал Жерорта теңізіне шыға алмайтын Иордания осы елдер тобына қосылды, себебі Еуроодақпен тарихи қалыптасқан экономикалық және саяси байланыстары бар. Географиялық жақындығы, стратегиялық мәні және осы елдердегі көмірсутегі және минералдық шикізат қорлары, Еуропаның арзан жұмыс күші ағынына қажеттілігі екі өңір арасындағы өзара қарым-қатынастардың дамуына ықпал етті.

Осы тақырыпты таңдау сондай-ақ ЕО-ның осы елдермен қарым-қатынасқа ерекше ықыласына және олардың мынадай маңызды рөлдеріне байланысты болды:

- ЕО-ға көмірсутекті және минералды шикізатты жеткізуші,
- арзан жұмыс күші, қолжетімді өткізу нарықтары, әсіресе дағдарыс жағдайында,
- онда тұрақтылық пен қауіпсіздік аймағын құруға ұмтылу,
- көші-қон мәселелерін шешу,
- біртіндеп ынтымақтастықтан екі өңірдегі интеграциялық процестерді дамыту.[1]

Тақырыптың өзектілігі Еуромед серіктестігі жүйесі және ЕО-ның барлық кейінгі бастамалары саяси және әлеуметтік-экономикалық өзара байланыстар кешені, түрлі құралдар

мен институттар ретінде аймақтық өзара іс-қимылдың еуропалық моделін іске асырудың үлгісі болып табылатындығынан тұрады. Әріптестіктің көпжақты және екі жақты форматтарын үйлестіруге негізделген оңтүстік-Жерорта теңізі аймағына Еуропалық топтың бірыңғай тәсілін қалыптастыру процесінің егжей-тегжейлі тарихи талдауы, сондай-ақ еркін сауда аймағын және Түркиямен болған жағдайда кеден одағын құру сияқты интеграцияның нысандарына көшу ерекше қызығушылық тудырады. Осы елдермен қарым-қатынастардың еуропалық тұжырымдамасы соңғы 10-15 жылда аздаған өзгерістермен, жалпы, бұрынғы күйінде қалып отыр және шарттарда баяндалған қағидаттармен емес, жиі жекелеген еуропалық елдердің ұлттық мүдделерімен айқындалады. Ол 2005 жылдан бастап, Еуро-Жерорта теңізі ынтымақтастығының мерейтойлық саммиті Оңтүстік серіктес елдердің көпшілігімен назардан тыс қалған кезде, ал оған Жерорта теңізі үшін Одақ түрінде жаңа формат беруге әрекет жасау- екі өңірдің сапалы жаңа қарым-қатынасын құруға алып келмеді және ақаулар бере бастады.

Бір - бірімен аз интеграцияланған оңтүстік-Жерорта теңізі елдерінің саяси, әлеуметтік және экономикалық проблемалары сақталуда, өйткені олар негізінен сыртқы инвестициялар мен көмекке арқа сүйейді және өз проблемаларын дербес шешуге құлық білдірмейді. Бұл ретте Еуроодақтың барлық Жерорта теңізі бастамаларының тиімділігі жоғары емес, ал екі өңірдің әлеуметтік-экономикалық және өркениеттік айырмашылықтары азайған жоқ. Көптеген оңтүстік Жерорта теңізі елдерінде авторитарлық және сыбайлас жемқорлық режимдерінің болуы да саяси және экономикалық қайта құрулар үдерістерін тежеді, бұл Тунис пен Египеттегі революцияларға және аймақтың басқа елдеріндегі тәртіпсіздікке алып келді.[3]

Елдердің ұстанымдары мен мүдделері

Қалыптасқан дәстүрлі сауда-экономикалық және мәдени байланыстар, тиімді географиялық жағдай, Жерорта теңізі елдерінде қажетті энергия ресурстары мен шикізат тауарларының болуы Еуроодақтың олармен қарым-қатынасының белсенді дамуына ықпал етті.[2] Олардың эволюциясы Еуропадағы интеграция үдерістерімен тығыз байланысты. Оңтүстік Жерорта теңізі аймағы экономикалық тұрғыдан өте әртүрлі болып табылады, бірақ елдердің үш негізгі тобын бөліп көрсетуге болады – жан басына шаққандағы табыстың салыстырмалы жоғары деңгейі бар экономикалық неғұрлым дамыған (Түркия, Израиль), шикізат қоры жоқ, бірақ жеткілікті білікті жұмыс күші бар (Иордания, Ливан, Марокко, Тунис, ПНА,) және шикізат қоры бар (Алжир, Египет, Сирия) елдер. Барлық осы елдерде мемлекет экономикада жетекші рөл атқарды.

Осы мәселедегі тараптардың ұстанымын түсіну үшін әрбір елде жеке-жеке тоқтау керек.

Италияның позициясы

Үлкен Жерорта теңізі аймағы мәселелермен қатар мүмкіндіктер де беред.

Үлкен Жерорта теңізі аймағы (Таяу Шығыс және Солтүстік Африка) үлкен проблемаларға толы облыс болып табылады, сондай-ақ біздің Италия үшін, әсіресе, 2011 жылдан бастап қозғалыста болған жүйелі өзгерістер аясында үлкен мүмкіндіктер ұсына алады. Осы ауқымды аймақта қауіпсіздік пен тұрақтылықты арттыруға және заңсыз көші-қонға қарсы іс-қимылға ұмтыла отырып, сондай-ақ өңірдің энергиямен қамтамасыз ету және экономикалық және коммерциялық қызметін қамтамасыз ету маңызды. Осы мақсатта іскерлік делегациялар қатыса алатын ресми келушілердің санын көбейту пайдалы болар еді.

Аймақ Италияның сыртқы саясатының өсіп келе жатқан, дәйекті және тұрақты ұстанымдарының бірі болып табылады.[4]

MENA аймағы Италия үшін саяси, геостратегиялық және экономикалық маңызы бар. Аймақ проблемаларын қауіпсіздік, энергия ресурстары және экономикалық әлеует тұрғысынан қанағаттандыру үшін аймақ өңірлерімен екіжақты қарым-қатынасты толықтыру үшін көпжақты тәсіл қажет. Осы мақсатқа қол жеткізуде маңызды рөл атқара алатын құралдардың арасында Жерорта теңізі Одағы Барселондық процестің эволюциясы мен

күшеюі болып табылады, бұл Еуропа Одағының Жерорта теңізі елдерінің - Италия, Франция, Испания, Португалия, Мальта, Греция және Кипр қолдауының арқасында мүмкін болды.

Францияның позициясы

21 қараша күні Марселде «Болашақ Жерорта теңізіне» арналған конференция кезінде Жан-Ив Ле Дриан Жерорта теңізіндегі ортақ кеңістік құру бойынша біздің ұжымдық күш-жігерімізге кәсіпкерлерді, жанашылдар мен азаматтық қоғам құрушыларын белсенді тарту қажеттігі туралы айтты.[1]

Еуропа және сыртқы істер министрлігі Жерорта теңізі бассейніндегі он елмен орталықтандырылмаған ынтымақтастықтың 700-ге жуық жобасына қатысатын 300-ден астам француз жергілікті билік органдарын, сондай-ақ азаматтық қоғам ұйымдарын және Жерорта теңізі кеңістігінде жұмыс істейтін кәсіпорындарды, атап айтқанда қазіргі уақытта Францияның 13 аймағында құрылатын көптеген мүдделі тараптардың қатысуымен өңірлік желілер арқылы қолдайтындығын жеткізді.

Еуропалық істер министрі Натали Лойзо Жерорта теңізі үшін Одақтың Бас хатшысы Фатала Сиджальмассимен кездескен болатын. Луазо ханым Жерорта теңізі үшін Одақ қолдауды, барлық Жерорта теңізі серіктестерін біріктіретін, сондай-ақ Жерорта теңізінің екі жағалауын жақындастыруға бағытталған нақты жобаларды әзірлеуді ұсынатын өңірлік диалогты, жалғыз форумды қайталайды.

2008 жылы Францияның талабы бойынша Жерорта теңізі үшін құрылған одақ 43 мүшеден тұрады (ЕО-ның 28 мүше-мемлекеті және 15 Жерорта теңізі елдері). Ол Жерорта теңізін тазарту, тұрақты энергия, жоғары білім беру және зерттеу, азаматтық қорғаныс, теңіз және жер үсті автомагистральдары және ШОК қолдау сияқты түрлі салаларда 47 өңірлік интеграциялық жобаға демеушілік етті.

Жерорта теңізі одағы-өңірлік форум (Барселона, 23 Қаңтар 2017 жыл)[4]

Даму және франкофония мәселелері жөніндегі мемлекеттік министр Жан-Мари Ле Гэн 23 қаңтарда Барселонадағы Жерорта теңізі аймақтық форумы үшін екінші Одақтың министрлік кездесуіне қатысты.[3]

Бұл Кеңес негізгі Өңірлік дағдарыстарды (Ливия, Сирия, Ирак және Сахель), Таяу Шығыс бейбіт үдерісін және Одақтың Жерорта теңізі үшін басымдықтарын талдауға мүмкіндік берді.

Негізгі назар жастардың үміттеріне, әсіресе еңбек нарығына оқыту мен кірігуге қатысты, демек, радикалдану мен заңсыз көші-қонға қарсы күреске ықпал ету қажеттігіне аударылды[4].

Министрлер қызметтердің болашаққа арналған негізгі бағыттарын айқындайтын "Жол картасын" қабылдауы тиіс.

Испанияның позициясы

Жерорта теңізі бұрынғысынша Испанияның сыртқы саясатының басым бағыттарының бірі болып табылады, ал Жерорта теңізі елдерімен және өңірмен қарым-қатынас айтарлықтай проблема болып табылады. Өңірдің тұрақтылығы мен өркендеуі біздің өз тұрақтылығымызға және өркендеуімізге, сондай-ақ жалпы Еуропалық Одақтың тұрақтылығы мен өркендеуіне ықпал етеді. Бізде тек көршілер сияқты қарым-қатынастар ғана емес, сонымен қатар көптеген қарым-қатынаста айқын өзара байланыс бар.

Аймақта терең өзгерістер болды және біз қазіргі уақытта Жерорта теңізі аймағы неғұрлым күрделі және көп фрагменттелген, және жаңа ойыншылардың пайда болуымен қазірдің өзінде маңызды болған иммиграция сияқты мәселелердің әсері өткір бола бастады. Қауіп-қатерлерге қарсы күрес, тұрақты және инклюзивтік демократияны дамыту және экономикалық жағдайды жақсарту маңызды рөл алды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Сражения великих держав в Средиземном море. Три века побед и поражений парусных флотов Западной Европы, Турции и России. 1559–1853. С. 389 – 341
2. Серия История. Политология. Экономика. Информатика. 2011. № 19 (114). Выпуск 20

3. Политбюро ЦК РКП (б) - ВКП (б) и Европа. С.337-338.
4. Documents of the London Naval Conference. December, 1935 - March, 1936. L., 1936.